

5- Allah (c.c.) arşta oturmaktan münezzehtir.

5. Kur'an'daki mecaz ve teşbihlere örnekler

Bu dersimizde, Kur'an'daki mecaz ve teşbihlere örnekler verecek ve mecazı kabul etmeyen İbni Teymiye ve tabilerinin neleri kabul etmek zorunda olduklarını göstereceğiz.

BİRİNCİ ÖRNEK

İlk örneğimiz “Allah’ın unutmasıyla” ilgili ayetlerdir. Araf suresi 51. ayette şöyle buyrulmuş:

فَالْيَوْمَ نَنْسِيهِمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا

Onların bu kavuşma gününü unuttuğu gibi biz de onları unuttuk.

Tevbe suresi 67. ayette şöyle buyrulmuş:

نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ

Onlar Allah’ı unuttu, Allah da onları unuttu.

Secde suresi 15. ayette şöyle buyrulmuş:

إِنَّا نَسِينَاكُمْ

Şüphesiz biz sizi unuttuk.

Bu ayet-i kerimelerde “Allah’ın unuttuğundan” bahsedilmektedir. Kur’an’da mecazı kabul eden bizler, buradaki unutmayı “Allah’ın rahmeti cihetiyle unutması” yani onlara rahmetiyle muamele etmemesi ve iyilikte bulunmaması şeklinde anlıyoruz. Bu anlayışla da Allah’ı unutmaktan tenzih ediyoruz.

Peki, siz ey İbni Teymiyeciler!

— Sizler bu ayetleri nasıl anlıyorsunuz?

Siz “Kur’an’da mecaz yoktur.” diyorsunuz. Bu itikadınız sebebiyle, ayetlerdeki “unutmayı” gerçek manasına hamletmek zorundasınız. Bu durumda da Allah’ın unuttuğunu kabul etmek zorunda kalırsınız.

— Sizin inandığınız Allah unutuyor mu?

— Siz unutan bir mabuda mı iman ediyorsunuz?

Kur'an'daki mecazı inkâr ettiklerinde neyi kabul etmek zorunda kaldıklarını gördünüz mü?

İşte Allah arşı istiva etti ayeti de tıpkı bunun gibi bir mecazdır. Hakikatte oturma yoktur. Ezel ve ebed sultanı olan Allah'ın hakimiyeti arşa oturmakla ifade edilmiştir. Tıpkı bir sultanın tahta oturması gibi.

İKİNCİ ÖRNEK

İkinci örneğimiz “Allah'ın eli olduğu” ile ilgili ayettir. Sa'd suresi 75. ayette şöyle buyrulmuş:

قَالَ يَا إِبْلِيسُ

Allah dedi ki: Ey İblis!

مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ

Benim iki elimle yarattığım şeye -Hazreti Adem'e- seni secde etmekten ne menetti?

Bu ayet-i kerimede, Allahu Teâlâ'nın Hazreti Adem'i “iki eliyle yarattığından” bahsedilmektedir. Biz Kur'an'da mecazı kabul edenler, buradaki iki eli “Allah'ın kudretiyle” tefsir ediyor ve elden murad “kudrettir” diyoruz. Allah elden koldan münezzehtir. Bunlar beşerin sıfatlarıdır. Peki, ey kuranda mecazı inkâr edenler — Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz?

Siz “Kur'an'da mecaz yoktur.” Diyorsunuz ya o zaman, ayetteki “iki eli” gerçek manasına hamletmek zorundasınız. Bu durumda da Allah'ın iki elinin olduğunu kabul etmek zorunda kalırsınız. Siz “iki eli olan” bir ilaha mı iman ediyorsunuz?

Aynen öyle de Allah'ın arşı üzerine istiva etmesi bunun gibi benzer bir mecazdır. Gerçekte oturma söz konusu değildir. Sultanı ezel ebed olan Allah'ın hâkimiyeti bir sultanın tahta oturması gibi arşa oturmakla ifade edilmiştir.

Kur'an'daki mecazı inkâr edenler neyi kabul etmek zorunda kaldıklarına baksalar nasıl kandırıldıklarını çok net bir şekilde göreceklerdir.

ÜÇÜNCÜ ÖRNEK

Üçüncü örneğimiz “Allah'ın yüzü olduğu” ile ilgili ayettir. Bakara suresi 115. ayette şöyle buyrulmuş:

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ

Doğu da batı da Allah'ındır. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır.

Bu ayet-i kerimede, “Allah’ın yüzü olduğundan” bahsedilmektedir. Bizler, buradaki “yüzü” Allah’ın rızasıyla tefsir ediyor ve yüzden murad “rıza-yı İlahidir” diyoruz. Bu izahla da Allah’ı yüzü olmaktan tenzih ediyoruz.

Peki, siz ey İbni Teymiyeciler! Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz?

Siz “Kur’an’da mecaz yoktur.” Diyorsunuz ya.. Ayetteki “yüzü” gerçek manasına hamletmek zorundasınız. Bu durumda da Allah’ın yüzünün olduğunu kabul etmek zorunda kalıyorsunuz.

Bunu kabul ettiğinizde de şunu kabul etmek zorundasınız.

Ayet-i kerimede deniliyor ki: Her nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır.

Her nereye döndüğümüzde Allah’ın yüz oradaysa, bu durumda, Allah’ın yüzünün dünyayı çevrelemesi ve kuşatması lazımdır. Ancak bu durumda her nereye dönersek Allah’ın yüzüyle karşılaşırız.

— Siz “insanlar gibi yüzü olan” ve “yüzü bütün dünyayı çevreleyen” bir ilaha mı iman ediyorsunuz? Kur’an’daki mecazı inkâr edildiğinde neleri kabul etmek zorunda kaldığınızı görmüyor musunuz? Yüzden maksat sizin anladığınız fiziksel maddi bir yüz değildir. Bu ayetteki yüzden maksat Allah’ın rızasıdır. İşte Allah’ın Arş’a oturması ayeti de bu benzetme gibi mecazi bir ifadedir. Nasıl zikrettiğimiz ayette gerçek bir yüz söz konusu değilse bu ayette de gerçekte oturma eylemi söz konusu değildir. Allah’ın Arş üzerindeki hâkimiyeti ve saltanatı sultanın tahta oturması gibi arşa oturmakla ifade edilmiştir.

Örnekleri çoğaltmak mümkün

Dördüncü örneğimiz En’am suresi 3. ayette şöyle buyrulmuş:

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ

O Allah göklerde ve yerededir. Bu ayet-i kerimede, Allah’ın hem göklerde hem de yerde olduğundan bahsedilmektedir. Biz Kur’an’da mecazı kabul edenler, bunu “Allah’ın isim ve sıfatlarıyla her yerde olduğuyla” izah ediyoruz. Yani Allah ilmiyle, kudretiyle ve diğer isimleriyle her şeyi ihata etmiştir, diyoruz. Bu izahla da Allah’ı bir mekânda olmaktan tenzih ediyoruz.

Peki, ey kuranda mecazı inkâr edenler — Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz?

Siz “Kur’an’da mecaz yoktur.” Diyorsunuz ya. Bu sebeple de “Rahman Arş’a oturdu.” ayetini hakiki kabul ediyor ve Allah’ın Arş’ta olduğunu söylüyorsunuz ya.

Bu ayetteyse “Allah’ın göklerde ve yerde olduğu” bildirilmiş. O hâlde bu ayeti de hakikat kabul etmek zorundasınız. Bu durumda da şu ortaya çıkar:

Siz Allah’ın Arş’ta oturduğunu kabul ettiğinize göre, Allah’ın maddi bir varlık ve cisim

olduğunu kabul etmek zorundasın. Çünkü bir mekânda oturmak cisim olan maddi bir varlığın sıfatıdır.

Şimdi karşınıza başka bir ayet daha çıktı ve “Allah’ın göklerde ve yerde olduğunu” bildirdi. Hadi bakalım çıkın için içinden..

Bu durumda size göre, Allah üçe ayrılmalı ve her bir cüzü bir mekânda olmalı. Zira maddi bir varlık aynı anda üç yerde olamaz. Aynı anda üç yerde olmasının tek yolu parçalanıp üçe bölünmesidir.

Neticede, sizler Allah’ın üçe bölündüğünü, bir parçasının Arş’ta, diğer parçasının göklerde ve bir diğer parçasının da yerde olduğunu kabul etmek zorundasınız.

— Siz, parçalanmış ve cüzlere bölünen bir mabuda mı iman ediyorsunuz?

Kur’an’daki mecazı inkâr edilip hakikat zannedildiğinde insanın neleri kabul etmek zorunda kaldığınızı gördünüz mü?

BEŞİNCİ ÖRNEK

Beşinci örneğimiz “Allah’ın her varlığın perçeminden tuttuğu” ile ilgili ayettir. Hud suresi 56. ayette şöyle buyrulmuş:

مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا

Hiçbir canlı yoktur ki Allah onun perçeminden tutuyor olmasın.

Bu ayet-i kerimede, “Allah’ın bütün varlıkların perçeminden tuttuğu” bildirilmiş. (Perçem, alna düşen saçtır.) Allah’ın varlıkların perçeminden tutması “Allah’ın onlara hâkim olması, onları idare etmesi, tasarrufu altında bulundurmasıdır.

Zira aksi takdirde Kur’an’da mecaz yoktur.” Derseniz haşa Allah’ı canlılar adedince elleri olduğunu, bu ellerle varlıkların perçemini tuttuğunu ve varlıklarla maddi bir temasa girdiğini kabul edersiniz.

ALTINCI ÖRNEK

Altıncı örneğimiz “Allah’ın iki elinin açık olduğu” ile ilgili ayettir. Maide suresi 64. ayette şöyle buyrulmuş:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ

Yahudiler dediler ki:

يَدُ اللَّهِ مَغْلُوبَةٌ

Allah'ın eli bağlıdır.

غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا

Dedikleri yüzünden elleri bağlansın ve lanete uğrasınlar.

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ

Bilakis Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği gibi infak eder.

Bu ayet-i kerimede, Allah'ın iki elinin açık olmasından bahsedilmektedir. Allah'ın iki elinin açık olmasından maksat "Allah'ın cömert olmasıdır. Allah'ı insanlar gibi el sahibi olmaktan ve ellerinin açık olmasından münezzehtir. Bu sıfatlar insanlara ait sıfatlardır. Allahu Teâlâ insani sıfatlarla sıfatlanmaktan münezzehtir.

Siz "Kur'an'da mecaz yoktur." Dediğinizde O hâlde bu ayeti de hakikat kabul etmek zorundasınız. Siz, iki eli açık olan bir mabuda mı iman ediyorsunuz?

Hem ayetin başında, Yahudilerin "Allah'ın eli bağlıdır." dedikleri bildirilmiş. Size göre:

— Yahudiler bu sözü söylerken, "Allah'ın maddi elleri var ve bu eller bağlıdır." manasını mı kastetmişler?

— Yoksa -haşa- Allah'ın cimri olduğunu mu kastetmişler?

Mecazı inkâr ederseniz birinci ihtimali kabul etmek zorunda kalırsınız. Hâlbuki elin bağlı veya açık olması mecaz bir ifadedir. Cimri insan için "Eli sıkıdır, eli bağlıdır." deriz. Cimri kişinin eli olmasa da bu söz doğrudur. Yine cömert kişi için "Eli açıktır." deriz. Cömerdin eli olmasa da bu söz doğrudur. Bunlar birer teşbih ve mecazdır.

Ayrıca ayette bu mananın kastedildiği ayetin sonuyla da bellidir. Ayetin sonunda şöyle buyrulmuştur:

يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ Dilediği gibi infak eder.

Bu beyan ispat eder ki "elin açık olması" cömertlikten kinayedir. Bu da Kur'an'da mecaz olduğuna delildir.

İşte Allah'ın Arş'a oturması ayeti de bu benzetme gibi mecazi bir ifadedir. Nasıl zikrettiğimiz ayette iki eli açık ifadesiyle Allah'ın cömertliğine mecaz yapılmıştır. Allah'ın arşa istiva etmesinde de Allah'ın Arş üzerindeki hâkimiyeti ve saltanatına mecaz yapılmıştır.

YEDİNCİ ÖRNEK

Yedinci örneğimiz "Allah'ın binalara temellerinden geldiği ve binaları yıktığı" ile ilgili ayettir.

Nahl suresi 26. ayette şöyle buyrulmuş:

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِنْ فَوْقِهِمْ

Şüphesiz onlardan öncekiler de tuzak kurmuştu. Fakat Allah binalarına temellerinden geldi ve tavan tepelerinden üzerlerine çöktüverdi.

Bu ayet-i kerimede, Allah'ın binalara temellerinden geldiği ve binaları yıktığından bahsedilmektedir. Biz Kur'an'da mecazı kabul edenler, bunu "Allah'ın azabının gelmesiyle" izah ediyoruz. Yani Allah'ın azabı gelmiş ve onların binalarını yıkmıştır, diyoruz. Bu izahla da Allahu Teâlâ'yı binalara gelmekten ve eliyle binaları yıkmaktan tenzih ediyoruz.

Peki, siz ey İbni Teymiyeciler! Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz?

Siz "Kur'an'da mecaz yoktur." diyorsunuz. Bu sebeple de "Rahman Arş'a oturdu." ayetini hakiki kabul ediyor ve Allah'ın Arş'ta olduğunu söylüyorsunuz. O hâlde bu ayeti de hakikat kabul etmek zorundasınız.

Bu durumda da şuna inanacaksınız: -Haşa- Allahu Teâlâ asi bir kavmin binalarını yıkmak isteyince Arş'tan iniyor ve o şehre geliyor. Elleriyle de bu binaları yıkıyor!

Kur'an'daki mecazı inkâr ettiğinizde neyi kabul etmek zorunda kaldığınızı gördünüz mü?

SEKİZİNCİ ÖRNEK

Sekizinci örneğimiz "bu dünyada kör olanın ahirette de kör olduğu" ile ilgili ayettir. İsra suresi 72. ayette şöyle buyrulmuş:

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى

Kim bu dünyada kör ise o, ahirette de ködür.

Bu ayet-i kerimede, bu dünyada kör olanın ahirette de kör olduğu bildirilmektedir. Buradaki körlük "kalbin kör olmasıdır" Bu dünyada hakikatlere karşı kalbi kör olanlar -yani kâfirler- ahirette kör olarak haşredilecektir. Dünyada kör olan müminler ise cennette asla kör olmayacaktır. Ayetin manası mecazdır, maddi körlük kastedilmemektedir.

Siz "Kur'an'da mecaz yoktur." Diyorsunuz ya Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz? ayette, bu dünyada kör olanın ahirette de kör olacağı bildirilmiş. Bu durumda şunu kabul etmek zorundasınız: Bu dünyada kör olanlar cennete girse de kör olarak girecekler ve cennetin hiçbir nimetini göremeyecekler. Bunu mu anlıyorsunuz. İnanın artık size söyleyecek bir söz kalmadı.

Mesela ama bir sahabe olan Abdullah b. Ümmü Mektûm Hazretleri -hakkında ayetler inen o büyük kahraman- size göre cennette kör olacak ve cennetin hiçbir nimetini göremeyecek.

— Buna mı inanıyorsunuz?

“Kur’an’da mecaz yoktur.” sözünüzün sizi getirdiği yeri gördünüz mü?

DOKUZUNCU ÖRNEK

Dokuzuncu örneğimiz “Kadın ve erkeğin birbiri için elbise olması” ile ilgili ayettir. Bakara suresi 187. ayette şöyle buyrulmuş:

هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ

O kadınlar sizin için bir elbisedir ve siz de onlar için bir elbisesiniz.

Bu ayet-i kerimede, kadın ve erkeğin birbiri için elbise olmasından bahsedilmektedir. Biz Kur’an’da mecazı kabul edenler diyoruz ki: Ayetteki “elbise olmak” ifadesi mecazdır. Bununla şu manalar kastedilmiştir:

1. İnsanın elbisesiz duramaması gibi, kadın ve erkek de birbiri olmadan duramaz.
2. Elbise insanı sardığı gibi, kadın ve erkek de birbirini sarar.
3. Elbise insanın ayıbını örttüğü gibi, kadın ve erkek de birbirinin ayıbını örter.

İşte “kadın ve erkeğin birbiri için elbise olması” bu ve benzeri manaları ifade etmektedir.

Bizler böyle diyor ve ayeti mecaza hamlediyoruz.

Peki, Sizler bu ayeti nasıl anlıyorsunuz?

Siz “Kur’an’da mecaz yoktur.” diyorsunuz.

— Kur’an’da mecaz yoksa, kadın ve erkek birbirine nasıl elbise olmuştur?

Elbise giyilen şeydir. Ben bugüne kadar, bir kadını giyen erkek ya da bir erkeği giyen kadın görmedim. Yine bugüne kadar, erkek ve kadının elbise gibi asıldığını da görmedim. Ayetteki “elbise” ifadesi hakikat olsaydı herhâlde bunları görmemiz lazım gelirdi.

Bu kadar ayetler karşısında, hâlâ nasıl “Kur’an’da mecaz yoktur.” diyebiliyorsunuz, bunu anlayamıyoruz!

ONUNCU ÖRNEK

Onuncu örneğimizde farklı bir tahlil yapacağız. Kur’an’da mecazı kabul etmeyenler, Allah’a uzuv atfeden ayetleri hakikat kabul etmek zorundadır. Bu durumda da Allah’ın uzuvlardan ve cüzlerden meydana geldiğini kabul etmiş olurlar. Bunu yaptıklarında iki seçenekleri vardır:

- Ya Kur'an'da bahsedilen uzuvlara bir ilavede bulunmayacaklar.

- Ya da bu uzuvlara başka uzuvlar ilave edecekler.

İkinci şık muhaldir. Çünkü Allah'ın bildirmediği uzuvları Allah'a atfetmek olamaz. O hâlde Kur'an'da bildirilen uzuvları kabulle yetinecekler. Bu durumda, mecazı kabul etmeyenler Allah'ı şöyle tasvir etmek zorunda kalacaklar:

1. Kasas suresi 88. ayette, "O'nun yüzü hariç her şey yok olucudur." buyrulmuş. Allah'ın yüzünden başka her şey yok olucu ise Allah sadece yüzden ibaret olmalıdır.
2. Bakara suresi 115. ayette, "Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır." buyrulmuş. Her nereye döndüğümüzde Allah'ın yüz oradaysa, bu durumda, Allah'ın yüzünün dünyayı çevrelemesi ve kuşatması lazım. Ancak bu durumda her nereye dönersek Allah'ın yüzüyle karşılaşırız. Demek, Allah bir yüzden ibarettir ve yüzü dünyayı kuşatmıştır.
3. Kamer suresi 14. ayette, "Gözlerimin önünde akıp gider." buyrulmuş. Buna göre, dünyayı kuşatan o yüzde çok gözler vardır.
4. Yasin suresi 71. ayette, "Ellerimizle yaptık." buyrulmuş. Buna göre, o yüzde çok eller vardır.
5. Kalem suresi 42. ayette, "O gün baldır açılır." buyrulmuş. Buna göre, o yüzde tek bir bacak vardır ve bu bacağın baldırı da o gün açılır.

İşte bu tasvirle:

- Üzerinde pek çok gözlerin olduğu,
- Çok ellerin bulunduğu,
- Tek bir bacağın olduğu bir yüz parçası ortaya çıkar
- Bu yüz parçası da dünyayı kuşatmıştır.

Bu ortaya çıkan şeklin en çirkin şekil olduğu malumdur. Kur'an'da mecazı kabul etmeyenler, Allah'ın bu şekilde olduğunu kabul etmek zorundadırlar.

Biz Kur'an'da mecazı kabul edenler ise bütün bu lafızları mecaz ve teşbih kabul ediyor ve Allah'ı böyle çirkin olmaktan tenzih ediyoruz. Ve diyoruz ki: Cennetin bütün güzelliği, Allah'ın cemalinin zayıf bir gölgesi ve o güzelliğin bir tecellisidir.

Ey mecazı inkâr eden İbni Teymiyeciler! Size günah olarak bu Allah tasviriniz yeter!

"Yok, biz Allah'ı böyle tasvir etmiyoruz." diyorsanız, o hâlde siz mecazı kabul etmek zorundasınız. Sizler için yol ikidir:

- Ya mecazı kabul etmeyip Allah hakkındaki zikredilen bu tasviri kabul edeceksiniz.

- Ya da mecazı kabul edip “Kur’an’da mecaz ve teşbih vardır.” diyeceksiniz.

Mecazı kabul ettiğinizde de “Allah Arş’a oturdu.” ayetini mecaza hamledip Allah’a mekân isnadından tövbe edeceksiniz. Başka bir yolunuz yok!